

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітній ступінь б акалавр
на тему: «ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ
НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ»

Виконала: Колонтай Валерія Ігорівна
студентка II курсу,
групи Р/23
напряму підготовки / спеціальності
231 Соціальна робота
Керівник:
к.пед.н., Бойко О.М.
Рецензент:
к.пед.н., доц. Підвальна Ю.В.

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ І МОЛОДДЮ.....	10
1.1 Молоде покоління як специфічний об'єкт і суб'єкт соціальної роботи.....	10
1.2 Поняття, структура, типологія і специфіка соціальних проблеми підлітків і молоді.....	17
1.3 Сутність комплексного підходу до організації соціальної роботи з підлітками та молоддю.....	22
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ НА ПРАКТИЦІ.....	32
2.1. Технології соціальної роботи з різними категоріями молодого покоління.....	32
2.2 Практичне дослідження очікувань молодого покоління в сфері соціальної роботи та розробка рекомендацій щодо покращення роботи.....	60
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

Вступ

Актуальність теми дослідження. Призначення молоді в сучасному світі полягає в тому, що вона є не стільки об'єктом виховання, освіти, соціалізації, скільки активним суб'єктом соціального відтворення, основним інноваційним потенціалом суспільства і істотним гарантом його розвитку. Саме молоде покоління виступає і як важлива умова подальших соціально-економічних змін, і як інноваційна сила суспільного розвитку. Під іншим кутом зору на молоде покоління суспільство приречене на деградацію і соціальну патологію.

Реформи сучасного суспільства, соціальний і економічний розвиток та децентралізація в значній мірі залежать від «молодіжного фактору», в тому числі – від якості і рівня розвитку, становлення, функціонування соціальної роботи з різними категоріями і групами молодого покоління.

Соціальна робота з молоддю, як один з ефективних засобів успішного рішення численних проблем різних категорій підростаючого покоління, в XXI столітті може стати для країни найважливішим фактором і базовою умовою успішного економічного і політичного реформування суспільства. Цей специфічний вид соціальної роботи впливає на характер життєзабезпечення молодого покоління і визначає в кінцевому підсумку якість молодого покоління українців.

У зв'язку з цим молодіжна політика, соціальна робота і соціальний захист молодого покоління повинні стати одними з головних пріоритетів держави, а подальший розвиток становлення і вдосконалення соціальних служб для молодого покоління – одне з основних завдань держави.

Коли мова заходить про соціальну роботу з різними категоріями підростаючого покоління, самі соціальні працівники, а також вчені та політики говорять найчастіше про досить гострі проблеми: зростання злочинності, наркоманії та суїциду, погіршення здоров'я молоді, соціальному сирітству та безпритульності, насильстві над дітьми в сім'ях, молодіжної безробіття, моральної розбещеності, бездуховності і соціальної апатії

молодого покоління, про деформації в ставленні до праці юнаків і дівчат та ін. Всі перераховані вище і цілий ряд інших проблем дійсно певною мірою характеризують «молодіжне поле» сучасного суспільства. Разом з тим, не береться головне: цілісний (комплексний) підхід до сприйняття підростаючого покоління як об'єкта і суб'єкта суспільного відтворення. Саме такий підхід вбачається перспективним і практично затребуваним в соціальному обслуговуванні молоді, вирішенні численних проблем підростаючого покоління в сучасних умовах.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю якнайшвидшої послідовної реалізації комплексного підходу до організації соціальної роботи з молоддю.

Ступінь розробленості теми. Теоретичні та прикладні дослідження проблем молодого покоління становлять одне з найбільш активно розробляються напрямків в світовій науці.

У ХХ столітті склалося кілька наукових шкіл, які досліджували молодіжну проблематику і намагалися пояснювати суперечливі особливості свідомості та поведінки підростаючого покоління. Найбільш представницькими є наступні:

1) Психоаналітична школа, яка виходить з основних положень психоаналізу З. Фрейда, його концепції життєвого шляху особистості, чий мотиви поведінки і характеристики свідомості визначені активністю минулих поколінь, так і особливостями життя, виховання в ранньому віці. Вивчення проблем молоді з позицій цього напрямку ґрунтується на вікових особливостях і властивих їм психічних параметрах особистості. Концепція (структура) свідомості і поведінки особистості молодої людини базується на постулатах З. Фрейда, розвинутих і просунутих його учнями і послідовниками (С. Халлеком, Е. Еріксоном, Д. Абрахамсоном, Дж. Соррелсом, А. Айхорном та ін.).

2) Послідовники структурно-функціоналістської школи (Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Т. Парсонс та ін. Аналізували свідомість і поведінку соціальних

груп, включаючи молодь, системно в тісному взаємозв'язку з навколишнім соціальною дійсністю. Після класиків структурно-функціонального підходу в соціології цей підхід, в тому числі і при вивченні молодіжних проблем, розробляли їх численні послідовники.

3) Представники західної культурологічної школи, основоположниками якої були П. Бергер, А. Шюц, Т. Лукман та інші, вивчали різні прояви свідомості і поведінки молоді під кутом зору феноменології людської культури. Західні вчені в ХХ столітті досліджували світ молоді безпосередньо в органічному зв'язку з буттям індивідів, співвідносячи його з конкретними ідеями, мотивами поведінки «реально діючих» молодих людей. Широке поширення в західній науковій думці знайшли роботи, присвячені проблемі формування молодіжної субкультури

Мета завдання – теоретично дослідити та експериментально перевірити організацію соціальної роботи з молоддю на основі комплексного підходу.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз теоретико-методологічних основ сучасної соціальної роботи з підлітками і молоддю.
2. Розглянути поняття, структуру, типологію і специфіку соціальних проблеми підлітків і молоді.
3. Прослідкувати сутність комплексного підходу до організації соціальної роботи з підлітками та молоддю.
4. Експериментально дослідити очікування молодого покоління в сфері соціальної роботи та розробити рекомендацій щодо покращення роботи з такою категорією клієнтів.

Об'єктом дослідження є процес організації соціальної роботи з молоддю на основі комплексного підходу.

Предмет дослідження – особливості комплексного підходу до організації соціальної роботи з підлітками (14-17 років), молоддю (18-35) і сім'ями з неповнолітніми дітьми підліткового віку.

Методологічною базою дослідження є Уманська загальноосвітня школа I-III ступенів №3 Уманської міської ради Черкаської області та Уманська загальноосвітня школа I-III ступенів №14 Уманської міської ради Черкаської області.

Важливе значення для дослідження мали роботи класиків соціології: Г. Спенсера, М. Вебера, Н. Луман, К. Манхейм, Р. Мертон, Т. Парсонса, А. Туренаїдр.

Так, теорія «природної системи» Г. Спенсера дозволяє розглядати процес соціальної організації як процес систематизації, відомості – розрізнених частин в єдине ціле при збереженні диференціації функцій окремих елементів. У нашому випадку в якості таких виступають окремі структури єдиної системи ювенального обслуговування.

Відповідно до системного підходу, соціальне обслуговування підлітків та молоді як частина соціальної політики держави є цілісною системою, яка знаходиться в постійній взаємодії з регіональними умовами молодіжного середовища. Взаємодія системи і середовища здійснюється за допомогою їх взаємного впливу.

Це ж питання розглядає один з творців соціології молоді К. Ман-Хейм, виділяючи проблему взаємодії суспільства і молоді, вимог до неї та очікувань. У конкретній ситуації сучасного суспільства це відбивається в проблемі пасивного, витратного відношення до молоді; можливості її соціальної активності; молоде покоління не розглядається як економічно активний потенціал суспільства.

Важливе методологічне значення для дослідження процесу соціальної діагностики молодіжного середовища та регіонального програмування має висновок Н. Лумана про те, що будь-яка соціальна організація є саморегулюючою. Це дозволяє вказати в якості необхідної риси як структур управління, так і окремих установ системи соціального захисту молоді їх здатність до внутрішньої регуляції та корекції.

Відповідно до теорії Р. Мертона, кожне явище може мати різні функції, в той же час одна і та ж функція може виконуватися різними суспільними структурами. Будь-яка соціальна система прагне до адаптації і виживання, і система соціальної роботи з підлітками та молоддю – не виняток.

Структурно-функціональний підхід виходить з заповнення тих чи інших структурних позицій, що означає придбання соціального статусу і виконання певної соціальної ролі. Т. Парсонс підкреслював, що з точки зору структурної парадигми, система орієнтується або на зовнішнє середовище, або на свої внутрішні проблеми.

Отже, розглядати систему чинників реалізації заходів по соціальному захисті молодого покоління в регіоні необхідно з урахуванням показників соціального самопочуття молоді та стану внутрішньої інфраструктури.

В ході дослідження використані основні положення теорії державного регулювання системи соціального захисту населення, а також основні концептуальні ідеї, що містяться в федеральних і регіональних цільових програмах щодо соціального захисту підлітків, молоді та сімей з неповнолітніми дітьми. Крім того, використовувались матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, які висвітлюють дану проблему, публікації в періодичній пресі, присвячені темі соціальної роботи з різними категоріями молоді.

При проведенні дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання суспільних явищ (узагальнення, аналіз, синтез, порівняння, індуктивний і дедуктивний методи), а також діалектичний, системний, міждисциплінарний і комплексний підходи. Для збору і обробки даних використані спеціальні соціологічні методи: анкетне опитування, інтерв'ювання, спостереження, бесіда, експертне опитування.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження:

– розроблені теоретичні засади комплексного підходу до вирішення соціальних проблем молодого покоління;

- конкретизована предметно-об’єктна область соціальної роботи з молоддю;
- на основі аналізу понятійного апарату соціології молоді та соціальної роботи з молоддю, уточнені вже відомі і запропоновано нові поняття соціальної роботи з молоддю;
- проаналізована сучасна вітчизняна та зарубіжна методологія комплексності і міждисциплінарності в соціальних дослідженнях;
- розкрита і обґрунтована теорія комплексного підходу до організації соціальної роботи з молоддю в сучасних умовах;
- систематизовано та описано сучасні вітчизняні та зарубіжні технології соціальної роботи з різними категоріями молодого покоління;
- на основі теоретичного та емпіричного досліджень розроблені методичні рекомендації щодо організації соціальної роботи з молоддю в місті.

Розроблені положення концепції комплексного міждисциплінарного обслуговування молодого покоління в умовах великого міста озброюють соціальних працівників і фахівців інших сфер діяльності, які працюють з різними категоріями молодого покоління, інструментарієм більш ефективного вирішення соціальних проблем молоді.

Результати дослідження оприлюднено в 3 доповідях на наукових конференціях, а саме:

Тема доповіді: «Організація соціальної роботи з молоддю в умовах інклюзивного освітнього середовища» Всеукраїнська науково-практичній конференція «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (25 березня 2021 р.);

Тема: «Організація соціальної роботи з молоддю під час дистанційного навчання «Організація соціальної роботи з молоддю під час дистанційного навчання»;

Всеукраїнська студентська науково-практична онлайн-конференція «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики

сучасності» (30 березня 2021 р.);

Тема: «Організація соціальної роботи з молоддю з громадських організацій людей з інвалідністю» Науково-практичний семінар «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг» (16 квітня 2021 р.).

Структура кваліфікаційної роботи відображає послідовність реалізації цілей і завдань роботи, складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел включає 59 джерел. Основний зміст роботи викладений на 68 сторінках.

Висновки

1. Здійснено аналіз теоретико-методологічних основ сучасної соціальної роботи з підлітками і молоддю.

Отже, соціальна робота молоддю здійснюється за допомогою різних засобів, які дозволяють досягти мети цієї діяльності. Серед основних засобів – різні методи і технології: як специфічні методи і технології соціальної роботи з молоддю, так і прийняті з інших суміжних сфер діяльності (соціології, психології, економіки, права, менеджменту і т.д.), що обумовлено різноманіттям функцій і міждисциплінарний діяльності в галузі соціальної роботи з молоддю.

Основна мета соціальної роботи (і соціальної політики в цілому) з молодим поколінням пов'язана із забезпеченням державної безпеки і на основі формування таких якостей і властивостей у представників молодіжної популяції, які будуть відповідати вимогам успішного розвитку держави в сучасних умовах. Виходячи з цього положення, головна мета соціальної роботи з молоддю полягає в (1) створенні умов (соціальних, економічних, психологічних, правових, організаційних та інших) для успішного функціонування системи життєзабезпечення молодого покоління і інституту сім'ї; (2) підвищенні якості (життя) молоді.

2. Розглянуто поняття, структуру, типологію і специфіку соціальних проблеми підлітків і молоді.

В результаті дослідження нам вдалося виявити, що для формування комплексного підходу до дослідження проблем молоді та організації діяльності по їх вирішенню, необхідно враховувати соціально-демографічну специфіку загальнодержавної ситуації, її конкретного прояву, що виражає істота основних соціальних проблем молодих людей. Інакше кажучи, необхідно виявити той соціальний фон, на якому розгортається соціальна робота з підлітками та молоддю.

3. Прослідкувати сутність комплексного підходу до організації соціальної роботи з підлітками та молоддю.

Таким чином, соціальна робота як комплексне міждисциплінарне знання широко використовує і власні методи і технології, і методи, процедури і технології інших областей знання і сфер практичної діяльності. У свою чергу, методи і технології, запозичені у інших сфер діяльності, застосовуючи в рамках соціальної роботи, спільно з її власними технологіями, можуть змінюватися і стають іншими, комплексними технологіями, несвідомих просто до суми різних технологій.

Дослідження різних соціальних проблем молодого покоління і численних кризових ситуацій, в яких опиняються підлітки, молодь і сім'ї з неповнолітніми дітьми підліткового віку, дозволяють зробити наступний важливий висновок: практично кожна проблемна ситуація, вирішення якої вимагає втручання соціального працівника, складна, суперечлива і носить многосторонній характер, а всі життєві процеси молодої людини (біологічні, соціальне, психологічні, соматичні та інші) взаємообумовлені. Це зумовлює доцільність створення якісно нової системи соціальної допомоги і захисту молодого покоління, що включає розгалужену і скоординовану мережу багатопрофільними установ (центрів, служб і т.д.), орієнтованих на різні статево-вікові, соціальні і соціально-психологічні категорії підростаючого покоління. Йдеться про професійну допомогу до медиків, психологів, юристів, соціологів, педагогів, менеджерів (в окремих випадках – і представників різних релігійних конфесій).

Комплексний підхід в організації соціальної роботи з молоддю – це здійснення соціально спрямованих заходів по відношенню до різних категорій молодого покоління (підлітків, молоді, а також сімей з неповнолітніми дітьми 14-17 років) на базі однієї установи силами фахівців багатьох наукових дисциплін і практичної діяльності, із застосуванням технологій і методів різних областей знання.

4. Експериментально досліджено очікування молодого покоління в сфері соціальної роботи та розроблено рекомендацій щодо покращення роботи з такою категорією клієнтів.

Таким чином, аналіз існуючих в даний час нашій країні технологій і методів соціальної роботи з молоддю, дослідження діяльності конкретних соціальних служб м. Умань, що надають різнобічну підтримку підліткам і молоді міста, показав, що в практиці соціальної роботи застосовується велика кількість різноманітних методик, процедур і форм роботи з молоддю. Однак, їх ефективність як і раніше залишає бажати кращого і не виконує завдань щодо поліпшення соціального положення представників молодого покоління, по задоволенню їх існуючих потреб в підтримці і захисті з боку суспільства і держави. Такі висновки нам дозволяють зробити регулярні опитування самої молоді і аналіз статистичних даних, що демонструють збереження і примноження великої кількості різних проблем молодих людей нашої країни (скорочення їх чисельності в структурі населення, погіршення якості життя, зниження рівня освіти і професійних навичок, широке поширення різних форм девіантної поведінки і т.д.).

Однією з причин такого незадовільного стану соціальної роботи, на думку автора, може бути роз'єднаність різноманітних технологій, методів і форм соціальної роботи. Виходячи з тісної взаємозумовленості всіх життєвих процесів людини (молодої людини – особливо), необхідний комплексний підхід до вирішення соціальних проблем молоді. Такий підхід передбачає узгодженість комплексу різних технологій і суміжних наук і областей практичної соціальної діяльності, і специфічних технологій, що належать власне соціальної роботи. Саме такий підхід повинен бути основою діяльності комплексної системи соціального обслуговування підлітків, молодих людей і сімей з неповнолітніми дітьми.